

Camil Petrescu:

INEDITE LA „JOCUL IELELOR”*)

„Nu sint decît un biet scriitor. Nici prin naștere, nici prin situație socială nu înseamnă nimic. Ca scriitor chiar, nu sint decît tolerat...”

Viața asta, pe care o trăim aici, în timpul acesta și în locul acesta, și între oamenii între care o trăim, e urîță, vulgară și meschină. Singurul lucru acceptabil pe care îl poate oferi e doar efortul de a o schimba...

M-am încapățînat să le afirm oamenilor că e posibilă și altă viață, că trebuie să năzuim toți către un liman...

Caut să mă conving, încapățînîndu-mă să argumentez neconținut. Și totuși trebuie să fie o realitate, sau cel puțin dorul după altă realitate...”

Camil Petrescu — „Cetatea literară”,
22.XII.1926

I.

(LUCIDITATE – COMPLICITATE – CARACTERUL ANTIBURGHEZ AL ACESTOR TEME)

Să asiste indiferent, „să fii deasupra”, neutru, negativ, cu aerul absent, la o nedreptate e să fii complice cu cel nedrept... (cu aerul semi absent...) e să-ți aștepți transferată la valoarea grijilor tale cota ta parte de infamie ¹... Românul are o vorbă... „Să închizi ochii”... E tot ce-ți cere un asasin.

Această lume abjectă, aprigă, nerușinată și lacomă.

* * *

Gelu împotriva izolaționismului.

Caracterul anti-burghez. Trăim liniștiți pentru că nu avem imaginație ²... pentru că nu știm ce se întîmplă... pentru că nu vrem să știm... Evităm să cunoaștem, fiindcă nu ne convine să cunoaștem... Oamenii nu pricep decît ceea ce au interes să priceapă.

— A asasinat Sinești pe cineva ?

* Notele de mai jos reprezintă o foarte mică parte din manuscrisele inedite de însemnări ale lui Camil Petrescu pentru *Jocul ielelor*. Gruparea și ordinea lor (ca și subtitlurile) ne aparțin. Semnele de interogare între paranteze reprezintă cuvinte indescifrabile.

Aducem pe această cale mulțumirile noastre actriței Eugenia Marian, pentru bunăvoința cu care ne-a pus la dispoziție acest material, cît și pentru lămuririle prețioase pe care ni le-a dat ; ținem să subliniem devotamentul său pios față de arhiva rămasă de la Camil Petrescu. (C.T.).

¹ cf. *Jocul ielelor*, replica lui Gelu în ciocnirea cu Irena. Actul II, tabloul 7.

² cf. *Jocul ielelor*, act I, tabloul 4. Replica lui Gelu din finalul tabloului și răspunsul lui Praidă, idem, act. II, tabloul 7, scena Gelu-Irena.

— Ei?... asasinat... Nu e nevoie să faci crime ca să fii o canalie.

Foarte puțin lucru trebuie să faci o canalie (să izbutești, să realizezi). O concesi-
e râului... o carență a binelui și totul s-a falsificat... Totul e să confunzi puțin jocul,
nu e nevoie de gesturi crapuloase ca să faci erori rentabile.

* * *

Nu e nevoie să asasinezi... E destul să nu *observi* un cuvânt într-un conținut. —
Să fii distrat la socoteală. — De pildă cuvântul „*la virtej*”³. — Să nu observi cuvântul
„la virtej” într-un conținut (?). Un minut de destindere. — Alt minut de destindere
când primești pentru asta un sac de aur. — Sau un post de președinte de consiliu de
administrație cu 30.000 de lei aur pe an. (Așa e obiceiul, să se dea aur.) Ca și „inten-
ția”. — Cu asta îți poți permite să fii cinstit 364 de zile pe an, să fii amabil, galant,
filantrop chiar cu măsură.

— Feriți-vă de demoni și de filantropi — nu admiteți reformismul — reformis-
mul este *morfina socială*.

(ILUZIA IZOLĂRII = COMPLICITATE)

Nu te poți izola decât cu complicitatea prostiei.

Lumea asta e atât de abjectă încât a te „izola” de ea înseamnă pur și simplu a
fi complicele ei, a fi sperjur prin izolare.

Un artist e acceptat numai dacă face concesiile *adânci, mascate, amare*.

Luchian nu e pictor — Andreescu un — fost pictor? Dar de ce nu le-a cumpă-
rat statul lucrările cu bani, bani...

(PARTIDELE BURGHEZE = ASOCIAȚII DE BRIGANDAJ SOCIAL)

Dar ce? sportul acesta necinstit pe care-l practică politicienii noștri este poli-
tică?⁴ Aceste asociații de brigandaj social, partidele acestea fac politică? — Politica
este conducerea societății prin cei mai buni ai ei, prin cei mai reprezentativi.

Să ajuți pe cei slabi

să fii o baricadă și să aperi pe cei buni

să promovezi știința și artele adevărate

să prevezi și să asiguri viitorul comun

să nu lași buruienile să năpădească soiurile folositoare

să pui frâu poftelor

să nu permiți exploatarea

să riști în orice clipă fericirea ta personală și viața pentru fericirea tuturor.

(PERSPECTIVA ORGANIZĂRII MUNCITORILOR = DRUMUL SPRE ABOLIREA ALIENĂRII)

Viața oamenilor e un lucru prea greu. Asemenea lucruri nu pot fi lăsate la
milostenia semenilor. În două zeci de ani de organizare, muncitorii din organizații
au dobândit mai mult decât în 2000 de ani de milostenie⁵. Încă două zeci de ani
de organizare de aci înainte și vor deveni oameni, vor reinvia.. vor semăna cu ade-
vărul la chip și cu dumnezeu așa cum e în Biblie.

II.

(DELIMITAREA SITUAȚIEI LUI GELU RUSCANU DIN PUNCT DE VEDERE IDEOLOGIC, POLITIC, ETIC. — MÎLUL COMPROMISULUI)

Mersul acțiunii ideologice.

Act. — complicitate — indiferent de publicarea scrisorii.

³ cf. *Jocul ielelor*, act. III, tabloul 10. Replica lui Penculescu.

⁴ Vezi nota 1.

⁵ cf. *Jocul ielelor*, act. II, tabloul 7. Replica lui Gelu dată Irenei.

Molii îi recomandă o acțiune: înțelegătoare, de compromis. Justiția absolută însăși e cu ei — *pereat mundus*.

Durii — acțiune fără cruțare.

El nu bănuie cât de adânc el însuși e prins în mîlul compromisului.

Act. El cedează moliilor crezînd că a cedat *justiției*.

Epilog. Dar justiția îl împiedică acum de la orice acțiune... Acum își dă seama că nici așa... nici așa justiția nu e posibilă. Dar el nu poate nici fără ea, căci a văzut jocul ielelor.

El e abstract — a rămas suspendat. — Nu concepe cum se poate sustrage pedepsei — Sinești. Contactul cu concretul îl deprimă.

* * *

St. Just — de citit rolul lui. ⁶ „Ce-ar fi făcut St. Just în situația asta ?” ⁷

* * *

„Jocul ielelor” e doar un epilog.

a. El a renunțat.

b. Bolșevicii îl disprețuiesc și iau campania asupra lor căci e un slab.

c. Menșevicii îl cred însă util... Ei iau lumea așa cum e — compromisurile istorice.

d. Dar el nu poate accepta — a văzut „jocul pur al ielelor” — va fi pedepsit. Moartea.

* * *

Va trebui să fie realizat efectiv *într-o scenă* imposibilitatea lui morală de a mai soluționa ceva social ⁸. El nu poate schimba criteriul. Nu poate aplica succesiv două feluri de măsuri.

Infamia de-a schimba teza — punctele de vedere.

* * *

...Apoi va cădea. — Ce importanță are ? Ai o mentalitate burghezo-individualistă. Binele e supra uman, inuman ⁹. — Dar sînt un mort. — Totuși vei fi folositor cauzei. — Știi, și cadavrul meu, mirosul lui, vor fi utile.

(JOCUL IDEILOR = JOCLUL IELELOR)

Bratu ¹⁰

Nu e bețiv. E abstinent... îi acuză pe toți că au văzut idei... El face teorie: „jocul ielelor”. El îi spune lui Gelu numai Saint-Just (Saint-Just mamă, nu mai am o țigară). De fapt el însuși a citit anapoda. Dacă ați fi deștepți, mi-ați reproșa și mie că sînt victima cărților citite. Sînt victima replicilor... Boala începe așa... Omul citește cărțile... Pe urmă după un timp... din cărți se desprind... după ce ai privit mult timp fix în ele... Așa cum privesc fetele în fîntină să le apară iubitul... apar ideile... atunci omul vede ideile... Și e pierdut... Platon e de vină.

⁶ Nota C.P.

⁷ Replica posibilă a lui Penciuлесcu.

⁸ cf. *Jocul ielelor*, act. III, tabloul 12, Scena Gelu-Praida.

⁹ cf. *Jocul ielelor*, act. II, tabloul 7, replica Gelu: „Dreptatea este inumană”.

¹⁰ Devine în lucrarea definitivă Penciuлесcu. Însemnarea va face conținutul replicii lui din actul II, tabloul 8.

(DIVERSE ÎNCERCĂRI DE NUME PENTRU GELU RUSCANU)

Gelu Varescu —	Donsoru	Radeş
— Dornescu	Dolaţi	Tudoran
— Dănescu	Varnescu	Barcan
— Bădicescu	Ratescu	Borcăsiu
— Bazaroiu	Vatinoiu	Barce
	Damian	Celarescu
		Dima

(PRIVIND PERSONAJUL CENTRAL GELU RUSCANU.
IMPASUL SĂU IDEOLOGIC. CRITICA INDIVIDUALISMULUI)¹¹

Teze

El e abstract. — A rămas suspendat — nu concepe cum se poate sustrage pedepsei Sineşti.

Contactul cu concretul îl deprimă.

Praida — ai o mentalitate individualistă, tovarăşe... Ai vanitatea convingerilor... Nu ai sensul politicului... Interesele partidului sînt deasupra fiindcă numai partidul ne poate duce la victorie... *Încredere*. Ca să ajungi la Paris mergi, hotărît, înainte — dar nu drept. — Numai înainte¹².

Penciulescu — Jocul ielelor — Steaua polară.

EA¹³ crede că pentru ea.

EL¹⁴ — Totul mă depăşeşte... Nu mai am nici un punct de sprijin... Renunţă la idealuri.

Praida — Încercările ideologice sînt înşelătoare ca apele mari¹⁵... Nu e bine niciodată să înoţi singur...

E ceva care nu poate fi calculat : substanţa.

a. E apatic, nu ia măsurile¹⁶.

Scrie — nu poate să scrie (a secăt brusc ceva în mine).

Îl ceartă — Răspunsul la telefon.

b. Vine Vasiliu — *Praida* în cameră, ce are de făcut.

Agresiv şi dezorganizant.

Praida la anunţarea demisiei. Arată consecinţele.

Penciulescu la anunţarea demisiei. E un măscărici.

c. Vine femeia¹⁷.

Sceptic şi obosit.

Trebuie să urmeze : anunţarea lui Sineşti. — Înlocuirea articolului la tipografie. — Convorbirea cu ea la telefon.

*Praida*¹⁸ — Teoria lui despre evitarea sacrificiilor inutile.

Politicul este suprema valoare căci este deasupra individului.

¹¹ Personajul este investigat în toată complexitatea lui (nu alb-negru), lămurindu-ne : pentru ce îl iubim (pentru eroismul de a-şi acoperi cuvintele cu viaţa, pentru că nu acceptă ruptura dintre idee şi viaţă, pentru că nu acceptă compromisurile la care îl tirăşte existenţa) şi pentru ce îl criticăm (pentru că nu are instrumentul ideologic apt să rezolve contradicţia idee-viaţă în mod dialectic, revoluţionar) ; sînt analizate cauzele impasului său.

¹² Revelator element de dialectică în gîndirea lui *Praida*. Nu apare în textul definitiv.

¹³ Ea = Maria Sineşti.

¹⁴ El = Gelu Ruscanu.

¹⁵ cf. *Jocul ielelor*, act. III, tabloul 12, scena Gelu-Praida.

¹⁶ Se referă la Gelu Ruscanu, act. III, tabloul 12.

¹⁷ Maria Sineşti.

¹⁸ cf. *Jocul ielelor*, act. III, tabloul 12, scena 1.

Partidul este suprema putere — social înseamnă ceva deasupra individului. Puterea este la partid. Partidul nu greșește, nu putem greși¹⁹.

(CRIZA LUI GELU RUSCANU)

Conflictul (?) — Acte... dislocare psihologică.

a. O scenă în care Gelu să apară impulsiv.

b. O scenă în care să apară evidentă imposibilitatea în care se află un suflet întreg pentru o cauză dreaptă.

c. Toate incidentele actului să se petreacă între : Gelu, Maria, Sinești, Penciu-lescu, Praidă.

d. De reintrodus scena cu președintele tribunalului.

e. Nu mai ia măsuri.

Plecarea de la gazetă... Nu mai primește dragostea.²⁰

Divaghează (criză ideologică)²¹ : — Ceasul minții mele e detracat, merge anapoda... Cred că... poate că... Un moto : singur în singurătatea ideologică... E periculos.

— Mi-e totul indiferent... obosit. E un fel de ceață... *A murit cineva în mine...*

Cineva care vruse să rămână veșnic același.

Nu e propriu-zis faptă că nu mai publicăm scrisoarea din ordinul partidului — căci sînt imens fericit că vom da vieții pe Petru Boruga... Nu... asta... Au mai fost și compromisurile amintite de Sinești... Totul nu mai e cum a fost.

IV.

(FONDUL SOCIAL AL Dramei)

Europa fericită — dulce — senină — voluptoasă...

Orice ai spune, Europa e fericită²²... Trăiește cele mai plăcute zile din istoria ei... cele mai poetice... Dacă vreodată se vor întîmpla cele ce spui dumneata, — se va vorbi cu infinite păreri de rău despre Europa de altădată, despre Parisul și Viena de altă dată... Toată Europa nefericită de mîine va avea nostalgia dureroasă a Europei de altă dată... Pentru că nu au imaginație²³, cei care călătoresc pe un transatlantic uriaș de treizeci de mii de tone, nu știu ce e dedesubt în timpul balului de pe bord... Nu știu de munca celor condamnați și legați de cazane jos.

* * *

Redactorii plecați la „băi“ (a găsit hîrtie albastră la geam). Alții la „parc“. Va duce veselia în toată Europa — Concesii pe 99 de ani (*acum* evident note) — *Heidelbergul de altă dată* — felurite zile — halba-țapul — grije de a asigura viitorul pentru nepoți — Casă solidă — Întîlnirea lui Poincaré cu Țarul — „Kaizerul“²⁴ — unul²⁵ a plecat la Paris cu o femeie fără pașaport — Indignarea redacției, a lucrătorilor²⁶ din partid — opoziția — *Mișcare și Partid* — Face parte din mișcarea socialistă. (Tot orașul are hîrtie albastră la geamuri.) — Tapetele „Adevărului“. (La noi nu se pot tipări *placate*.)

¹⁹ Caracterizări prețioase pentru înțelegerea lui Praidă. Nu apar dezvoltate în contextul piesei.

²⁰ cf. *Jocul ielelor*, ultima scenă din tabloul 12, actul III, unde Gelu refuză dragostea Mariei Sinești.

²¹ Se referă la impasul la care ajunge Gelu în finalul piesei (actul III, tabloul 12).

²² cf. *Jocul ielelor*, act. I, tabloul 3, replica lui Nacianu.

²³ Idem, riposta lui Gelu Ruscanu.

²⁴ cf. *Jocul ielelor*, act. I, tabloul 1.

²⁵ Lotar, unul din secretarii „Dreptății sociale“.

²⁶ Vezi reacțiile personajului Dașcu — lucrător tipograf — din actul I, tabloul 1.

Rămîne loc pentru Europa petrece... E *Văduva veselă* ²⁷.

Va fi regretat acest paradis pierdut. Europa din mai 1914. E posibil... depinde însă de cine ²⁸.

* * *

Ziarele 5 parale (Banu-i cît roata carului) franțuzismul ridicul bon ton, șic. (Concesia lui Sinești) Mare bătaie de flori ²⁹. (Sînt 3 în luna asta.)

Excrocherie cu ceasornicele de aur Longines — în toată Europa — Bernstein... Bataille (dreptul la fericire).

Journal Lelebr (Cenovar) (Politica amant)
Finalul 5 parale (Banu-i cît roata carului)
Finalul final ridicul bon ton, șic. (Concesia lui Sinești)
Mare bătaie de flori (Sînt 3 în luna asta)
Excrocherie cu ceasornicele de aur Longines
= în toată Europa?
Bernstein „Bataille (dreptul la fericire)”
Mediul „Mater” — opus de oia dalt proletarilor
echivocul din stăruirea
în Europa vor continua a fi
de Măgălin

V.

(CONDIȚIILE SOCIALE ALE MUNCITORILOR. PERSPECTIVELE UNEI ALTE VIEȚI PENTRU MUNCITORI)

E necesar să se sublinieze mizeria claselor de jos pînă în 1914... Să se arate ce e de cîștigat... (Ce va fi cîștigat efectiv pînă mai tîrziu)...

Mila — binefacere — caritate — stupefiantă. ³⁰

²⁷ *Văduva veselă* devine în piesă simbolul Europei petrecărețe, iresponsabile, înconștientă de ce va urma.

²⁸ v. finalul tabloului 3 din actul I, ca și finalul tabloului 9, actul II.

²⁹ Act. II, tabloul 6, scena 1: Roxana o invită pe Maria Sinești la o bătaie cu flori la șosea. Imaginea „bătăii cu flori” a avut un rol declanșator în scrierea *Jocului ielelor*, după cum mărturisește autorul: «Student, solicitat de toate contradicțiile și mirajele, mă întorceam pe înserate, într-o simbătă din mai 1916, cu obrajii încinși de invidie și dezgust, cu pumnii strînși de înfrigurare, de la o „bătaie de flori” de la „rondul al doilea” de la „Șosea”... Ultimele echipaje, cu podoabele florale sdrențuite de la „bombardamente”, se întorceau și ele, stîrnind curiozitatea pietonilor; în picioare, pe perne, evantalii de femei tinere și fete cu obrajii aprinși de bătălie aruncau rămășițele coșurilor, garoafe, mărgăritare, bujori... Zdrobite în picioare, corolele erau împinse spre rigolele trotuarului, amestecate cu resturi de ziare, pe care privirea ageră a tînărului de douăzeci și doi de ani putea descifra din mers, chiar la ora aceea, titlurile știute de altfel pe dinafară, despre gigantica măcinare de la Verdun... Înțelegeam atunci că lumea asta nu e „cea mai bună cu putință”, că Leibnitz nu avea dreptate. În simbăta aceea s-a desprins în mine însumi autorul dramatic și într-o săptămînă, lucrînd însetat zi și noapte, am scris, într-o cameră mobilată de pe lîngă Arsenal, prima versiune din „Jocul ielelor” care trebuia să fie drama imperativului violent și categoric al „Dreptății sociale”...»

³⁰ cf. *Jocul ielelor*, act. II, tabloul 7.

Ideea de asigurare : pensie... pentru viitor.

* * *

Mizeria din tipografie : sărbătoare națională — boală — un bătrîn — familie grea — fetele exploatare.

3 lei, lucrători calificați.

Copii exploatați și concurenți. Jos în tipografie.

Economii... Dar boala... dar accidentul ? A căzut în pivniță un lucrător.

Numai organizarea îi poate salva și nu au voie să se organizeze.

Mai tirziu va avea votul lui. — Capitaliștii vor găsi mijlocul să ia și votul dacă nu vor fi organizați.

* * *

Tipografia nu e socialistă. Ea e a unui patron... care ne speculează și pe noi și pe lucrători... De altfel nici lucrătorii nu sînt deocamdată nici jumătate socialiști... Sînt terorizați și nu se unesc — Socialiștii sînt persecutați.

(CE AU MUNCITORII DE CÎȘTIGAT ?)

Dar v-ați întrebat — ce-o să fie în ziua în care vor avea toți muncitorii o locuință confortabilă, mîncare cuviincioasă, viață sportivă sănătoasă — Odată idealul realizat — și nu e imposibil... Datorită tehnicii moderne.

— Tehnica modernă e furată de *capitaliști*.

— Veți face revoluție, și noi vom putea fi fericiți.

Ce veți face atunci, — Ce alt ideal veți avea.

— Vom lupta să menținem ceea ce am cîștigat.

* * *

Nu ne trebuie mișcare, ci partidul.

Și generoșii ?

Tochmai, ei nu erau partid, erau mișcare.

* * *

Mizeria în tipografie (moarte de accident).

Familii de lucrători atacați de *plumb*, străzi de atacați... strada ofticoșilor.

Copii de 12 ani, ucenici cu 30 bani pe zi („E o pîine dublă“).

Murdari de cerneală — Mirosuri pestilențiale (clei, pap, benzină). (Ea se sufocă) mîncă o jumătate de oră la prînz. Dorm toți într-o odaie (pîine cu roșii și apă sau brînză care miroase), 10 ore și mai mult pe zi dacă e nevoie. (În principiu pînă „termină“.)

— De ce nu pleacă ?

— Și ce să mînce ?

Libertatea de a muri de foame.

Cînd sînt bolnavi nu sînt ajutați.

Zilele de sărbătoare nu sînt plătite (dar nu sînt zile de sărbători la Crăciun).

*Ea*³¹ Hai sus. Cum poți să stai în mirosul ăsta greu... Oamenii ăștia miros...

*El*³² Pentru că nu se spală. Spălatul integral e o problemă. Sîmbătă seara ei nu o au liberă totdeauna.

Apar gazetele și Duminica. Nu e repaos duminical.

Să adune ? Din ce să adune.

La o naștere, la o nevoie se duc toate economiile...

* * *

Ea — De unde vine mirosul ăsta ?

De la privată... de unde vrei să vie.

³¹ Ea — Irena.

³² El = Gelu Ruscanu. v. act. II, tabloul 7, unde sînt discutate condițiile de muncă și de viață ale muncitorilor tipografi.

Nu e instalată apa curgătoare ?

Ea — ...Ah mi-e rău.

El — Țsta e miros de clei... de la mașini.

Mai miros puțin și oamenii.

* * *

Slavajul (robia) antică nu a dispărut — poartă alt nume.

* * *

Lefuri 50 bani pe zi — 1,50 pe zi — 3 lei pe zi.

Apă, mizerie, ore de muncă 10 pe zi, fără duminică, fără sărbători — fără concediu — economie de lumină — s-a mai răcorit.

* * *

Amănunte tehnice...

Domnule ați încheiat sau nu ? e 3^{1/2}... Așteaptă oamenii.³³

Hai domnule treceți la bătut. (Se aduc pagini bătute în scenă pentru o corectură : un plan...) (?)

Iar îmi pleacă nevasta la lucru.

Sînt alții care solicită locuri de lucrători.

Cînd intră se tot ferește de unul cu exemă.

Boale sexuale, băutura — bube în cap — lipsă de igienă... E o condiție socială care duce la igienă.

Nu vor obține nimic decît organizați.

Să înceapă cu o grevă ?

N-au timp să citească, să se cultive, să se spele, să se distreze, de aceea au distracții brutale, rapide, băutura.

Sînt oameni — nu se corup deci prin predici, ci prin schimbarea condițiilor lor sociale.

(CHESTIONAR PREZENTAT UNOR MUNCITORI TIPOGRAFI; ALĂTURI RĂSPUNSURILE)

Prin 1914

Cît era plătit un lucrător 28

un linotipist 36³⁴

ucenic ? 30 lunar³⁵

Se plăteau zilele de boală ? Nu

Se plăteau zilele de sărbătoare ? Nu

Exista vreun fel de concediu plătit ? Nu

Lucrau bătrîni ? Da — Copii ? Femei ? Da

Duminica se lucra ? Da plătit

Cîte echipe lucrau ? 2

Cîte ore pe zi se lucra ? 8—12—2—6 normal

Orele suplimentare se plăteau ? Nu se plăteau 20 %

CARE ERAU ALTE NEMULȚUMIRI ? salariile

Ce accidente îți aduci aminte ? Alunecare cu formă pe scări la mașină³⁶

De unde vine mirosul greu în tipografie ? uleiuri, cerneluri, benzină

Erau bolnavi de tuberculoză în ateliere ? erau

Ce boale dau literele ? intoxicație antimoniu

Erau lucrători în partidul socialist ? erau puțini

Cum erau considerați de camarazii lor ? bine

Cum se numește forma pe care o face la stereotipie ? matriță

Se poate purta această formă ? — da

Forma de oțel în care

se pag. — Ranca

Erau amenzi ? Nu

Seara echipa la

ziare 6—12

12—3 dimineața

la porție

³³ Act. II, tabloul 7, scena 1.

³⁴ Săptămînal ?

³⁵ cf. cu notele supra referitoare la salariile tipografilor.

³⁶ Accidentul descris în piesă în actul II, tabloul 7.

Ce este exact un calandru ? — forța motrică de presare
Cine aduce matricea de la stereotipie la mașină ? — rotarul
Poate cădea ? — Da
Tot așa era și atunci ? Da.

VI.

(CHESTIA ȚĂRĂNEASCĂ)³⁷

Pelagră — sifilis — locuind în bordeie — hrană infamă — mamele nasc în
păture — mortalitatea cea mai mare din Europa.

Va trebui să fie împroprietăriți țărani — Plătiți în aur — Vor băga banii
în industrii.

Mătușa atacă pe Sinești pe chestia exproprierii.

* * *

Ți se pare că dai țăranilor prea mult, te înduioșează propria ta generozitate
față de neam, dar le dai dintr-al lor. Ce vrei să spunei, că sințezi generoși, că nu-i
lăsați să moară... Le stăpîniți pămîntul, dar le dați o oală cu lapte cînd sînt bolnavi?³⁸

VII.

(REPRIMAREA MILITANȚILOR MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI)

(Act. III. Tabloul VI)

A fost la C.F.R.
A organizat o grevă
A lovit pe judecătorul
de instrucție

LA DOFTANA

Ei doi³⁹ — copilul — conduși de un gardian.

Copilul e sfîrșit de durere... Plînge... se vede că face eforturi să nu vorbească.

A.⁴⁰ îl ceartă că nu are grije de mamă-sa — ea a fost totdeauna delicată. Au
fel de fel de recomandatii... Tata abia se abține înduioșat să nu spuie.

Teribilele vexații ghicite.

E un asasinat lent.

— Ce putem face Alexandre.

— Pentru mine nimeni nu mai poate face nimic...

— Tată, aci ești într-un mormînt... Vreau să te scot de aci.

Se interesează de mișcare.

³⁷ În versiunea inițială, există un tablou înfățișînd lumea care reunea pe Irena, Lomanescu, Sinești, cu Gelu Ruscanu. Se discuta, între altele, și „chestia țărănească”, atunci la ordinea zilei, în urma promisiunilor de împroprietărire pe care burghezia fusese silită să le facă în timpul primului război mondial. Se disting pozițiile moșierești conservatoare (Irena) și burgheze liberale (Sinești). Acesta preconizează transformarea latifundiilor, despăgubiți în aur pentru loturile expropriate, în acționari ai industriilor născînde. Ideea nu mai apare în forma definitivă a piesei.

³⁸ Demistificarea generozității moșierilor față de țărani (replică posibilă a lui Gelu) lipsește din forma definitivă.

³⁹ Ei doi = Praida și Ruscanu.

⁴⁰ A = Alexandru Baican, primul nume al personajului Petru Boruga, deținut la Doftana, pentru activitate în rîndurile mișcării muncitorești.